

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ ОСВІТИ І ОСВІТИ Дорослих АЛН УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ВИСНАВНОГО ОРГАНУ КИЇВСЬКОЇ ОДА
КИЇВСЬКА УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРЕБІШКА

Професійна адаптація молодого вчителя в умовах змін ціннісної парадигми суспільства

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

17-18 лютого 2010 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ АПН УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ КИЇВМІСЬКРАДИ (КМДА)
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ЗМІН ЦІННІСНОЇ ПАРАДИГМИ СУСПІЛЬСТВА

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

17-18 лютого 2010 року

УДК 37.091.12:005.962
ББК 74.204.2

Схвалено до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Протокол № 12 від 24 грудня 2009 р.)

Редколегія:

*В. О. Огнев'юк
І. А. Зязюн
Л. Л. Хоружа
Л. О. Хомич
Н. М. Віннікова*

Професійна адаптація молодого вчителя в умовах змін ціннісної парадигми суспільства : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / [редкол.: В. О. Огнев'юк, І. А. Зязюн та ін.]. — К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. — 144 с.

Матеріали висвітлюють теоретичні та практичні аспекти адаптації молодого вчителя до професійної діяльності в умовах змін ціннісної парадигми суспільства, акцентується увага на специфіці діяльності молодого вчителя, визначається науково-методичний супровід його соціально-педагогічної підтримки на етапі професійного становлення.

Для науковців, аспірантів, молодих учителів, студентів, керівників навчальних закладів та управлінської освіти різних рівнів.

УДК 37.091.12:005.962
ББК 74.204.2

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010

<i>Передмова</i>	5
<i>Зязюн І. А.</i> Світоглядний аспект адаптації вчителя до умов освітнього і життєвого середовища	6
Розділ І. СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ	14
<i>Агапова М. Б.</i> Проблема адаптації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до професійно-педагогічної діяльності	14
<i>Бешеvecь Л. В., Савченко Л. О.</i> Емоційна культура педагога як умова ефективної взаємодії зі школярами	16
<i>Бобрицька В. І.</i> Ціннісні виміри психофізичної адаптації молодого вчителя	20
<i>Венгловська О. А.</i> Система підготовки вихователів дітей дошкільного віку в Україні у 50–80-х роках ХХ сторіччя	25
<i>Герантія Т. Е.</i> Здатність до саморегуляції як визначальний фактор формування особистості професіонала	28
<i>Данильчук Л. О.</i> Професійна адаптація майбутніх учителів до протидії явищам торгівлі людьми	31
<i>Захарчук Т. В.</i> Роль медіаосвіти у професійному становленні майбутнього вчителя початкових класів	34
<i>Коваль Л. В.</i> Формування технологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи	37
<i>Лавріненко О. А.</i> Розвиток педагогічної майстерності в освітньо-виховній системі Харківського колегіуму (1726–1817)	40
<i>Лещенко М. П.</i> Готуймося скласти іспит зрілості з доброти серця: досвід професійного становлення Уляни Кравченко (1860–1947) у педагогічній ретроспективі	46
<i>Лизун І. Ф.</i> Методологія педагогіки у контексті цінностей сучасного суспільства	51
<i>Лукашевська Л. І., Носенко Т. І.</i> Самоорганізація майбутніх педагогів в Інтернеті за професійними інтересами	54
<i>Люріна Т. І.</i> Використання інноваційних технологій у фаховій підготовці майбутнього вчителя	58
<i>Малик Г. Д.</i> Компетентнісний підхід у професійній освіті	62
<i>Онуфрієнко Н. О.</i> Професійна готовність як необхідна передумова адаптації майбутніх учителів суспільствознавчих дисциплін до педагогічної діяльності	65
<i>Осаволук О. А.</i> Формування професійних знань при підготовці викладачів вищої школи	68
<i>Отич О. М.</i> Педагогічні цінності в контексті різних парадигм освіти	72

<i>Паламарчук Л. Б.</i> Професійна адаптація молодого вчителя географії до зміни освітніх парадигм.	76
<i>Солдатенко М. М.</i> Неперервна освіта як засіб професійного становлення і розвитку фахівця в умовах інформаційно-технологічного суспільства.	79
<i>Сорока М. В.</i> Студентське наукове товариство – чинник професійної адаптації майбутнього вчителя.	83
<i>Терентьєва Н. О.</i> Підготовка молоді до суспільного життя в умовах реформаційних змін: історичний досвід 20–30-х років ХХ ст.	87
<i>Фольварочний І. В.</i> Розвиток неперервної освіти та освіти дорослих у контексті цінностей сучасного суспільства.	90
<i>Хитра З. М.</i> Проблема формування світоглядних орієнтирів сучасного вчителя початкової школи.	93
<i>Хомич Л. О.</i> Професійна підготовка майбутнього вчителя в умовах зміни цінностей суспільства.	98
<i>Хоружа Л. Л.</i> Педагогічна етика у структурі професійного становлення вчителя.	101

Розділ II. УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ СТАНОВЛЕННЯМ МОЛОДОГО ПЕДАГОГА 105

<i>Безпалько О. В.</i> Моніторинг професійної підготовки соціальних педагогів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».	105
<i>Войцехівський М. Ф.</i> Педагогічні умови професійного розвитку та стратегія професійної адаптації вчителя.	108
<i>Глухова Н. Є.</i> Професійна адаптація студентів у процесі організаційно-методичної практики в дошкільному навчальному закладі.	112
<i>Іванюк Г. І.</i> Формування методологічної компетентності магістрів з дошкільної освіти.	117
<i>Мартиненко С. М.</i> Умови підвищення ефективності професійної діяльності молодого вчителя.	121
<i>Маштапір В. І.</i> Процес адаптації вчителя початкової школи на першому етапі його професійної діяльності.	125
<i>Номер О. В.</i> Професійна адаптація майбутніх учителів географії у процесі проходження педагогічної практики.	128
<i>Питюр О. В.</i> Молодий учитель і школа: професійне становлення та соціально-емоційне спілкування.	132
<i>Руденко Л. С.</i> Формування позитивного іміджу педагога у магістрів з дошкільної освіти.	136
<i>Уліщенко В. В.</i> Критерії продуктивності професійно-педагогічної діяльності вчителя-словесника.	137

Іванюк Г. І.,

професор кафедри педагогіки,
психології дошкільної освіти та родинного виховання
Педагогічного інституту Київського університету
імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук

ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ З ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються питання щодо сутності і структури методологічної компетентності магістрів із дошкільної освіти, визначаються особливості формування цієї особистісної якості дослідника-магістранта у змісті асистентської і наукової практик в освітньому процесі університету.

Ключові слова: методологічна компетентність, дошкільна освіта, освітній процес.

Реформування дошкільної освіти — відповідь на виклик часу. Закони України «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту» визначають пріоритетні напрями оновлення змісту підготовки педагогічних кадрів. Реалізація Базового компонента дошкільної освіти в Україні, розроблення базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» — це значний поступ до гуманізації дошкільної освіти.

Утвердження пріоритетів демократичного розвитку зумовлює зростання культуро-творчої парадигми: визнання дитини як найвищої цінності, ампліфікації (забезпечення дорослими умов для повноцінного розвитку особистості дошкільника на кожному віковому етапі), врахування в освітньому процесі потреб особистості й цінностей сім'ї, загальнолюдських цінностей. Все це вимагає нового осмислення місця наукової діяльності майбутніх педагогів. Важливо, щоб педагоги ввійшли у професійну діяльність з сучасними знаннями, готовністю сприймати дитину як особистість, що розвивається.

Оновлення змісту освіти, розроблення нових навчальних курсів, спрямованих на підготовку конкурентоспроможного педагога дошкільної освіти, таких як: «Технології індивідуального (особистісного) виховання дітей», «Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими дітьми», «Основи професійної іміджології», «Методика проведення психолого-педагогічного тренінгу», «Методологія та технології практичної дитячої психології», є результатом діяльності викладачів кафедри педагогіки, психології дошкільної освіти та родинного виховання.

Проблемі підготовки педагогів до науково-дослідної діяльності присвячені праці цілої когорти українських науковців. Питання методологічних підходів до періодизації історії педагогіки висвітлено у працях О. Сухомлинської, проблема змістового забезпечення та методології професійно-педагогічної освіти розгля-

дається у дослідженнях українських учених С. Гончаренка, М. Євтуха, Ю. Мальованого, В. Моляко, О. Савченко.

З проблемою методологічної підготовки в контексті особистісно зорієнтованої освіти тісно пов'язана професійна адаптація майбутнього педагога. Сучасне суспільство вимагає нових підходів до реалізації освітніх завдань. Наука, методологія науки (педагогіки) має значний потенціал щодо підготовки майбутнього педагога. Оскільки підготовка студентів до наукової діяльності зумовлена такими об'єктивними причинами:

— соціальні процеси суспільства є предметом свідомої, цілеспрямованої, науково обґрунтованої діяльності;

— відбуваються зміни взаємодії фундаментальної та прикладної науки;

— розвиток суспільства, науки і культури породжує нові види діяльності, зумовлює постановку завдань їх свідомого проектування.

Предметно-практична перетворювальна діяльність людини лежить в основі всього розмаїття духовної і матеріальної культури людства. З огляду на це культура є основою відтворення різних видів діяльності, що обслуговують соціальну практику, а отже і педагогічну. Наука в контексті культури спрямована на здобуття об'єктивних знань, що є засобом успішного втілення цілей людини як суспільно-історичного суб'єкта. В цьому сенсі вартість науки для практичної діяльності педагога полягає в тому, щоб сприяти виробленню об'єктивно обґрунтованої програми професійної діяльності.

Аналіз змісту підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти свідчить про значне збільшення інформаційних потоків, що часто є застарілими або ж не можуть бути застосованими на рівні індивідуальної життєдіяльності. Водночас наявна відірваність змісту професійного досвіду від проблеми і реальних потреб особистості.

Сучасний педагогічний процес в дошкільно-му навчальному закладі — явище багатогранне. У ньому віддзеркалюються соціальні, демографічні, культурні, економічні процеси нашого суспільства. Дошкільна освіта потребує фахівців з методологічною компетентністю, оскільки спостерігається значна потреба в результатах досліджень з педагогіки, психології практикою.

Зрозуміло, що методологічна компетентність не формується стихійно. Необхідна тривала, цілеспрямована робота у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів з дошкільної освіти на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях (ОКР «бакалавр», «магістр»).

Формування методологічної компетентності, насамперед вимагає уточнення поняття. Ми розглядаємо його як «здатність і готовність особистості (педагога) до науково-дослідної діяльності в професійно-педагогічній сфері».

Слід виокремити такі основні компоненти процесу:

— *когнітивний* (базовий рівень знань, умінь, способів науково-дослідної діяльності). До цього компонента належать уміння аналізувати наукові джерела, вибирати головні ідеї, робити висновки.

— *мотиваційно-ціннісний* компонент (усвідомлення цінності особистої діяльності). Готовність до вибору на умовах відповідальності за результати своєї праці; толерантність і коректність у веденні експериментів, аналізу результатів, рефлексія.

— *конструктивно-процесуальний* компонент (широке застосування знань, отриманих за результатами прикладних педагогічних досліджень).

Основними критеріями методологічної компетентності є такі: відповідність структури, методів цілям, меті, завданням дослідження; зв'язок наукового дослідження з практикою дошкільної освіти і системи освіти загалом; доказовість отриманих результатів; креативність (творче вирішення педагогічних завдань).

Рівень вирішення науково-дослідних завдань є важливим показником підготовки педагога до професійної діяльності. Дослідження цієї проблеми знайшло відображення у працях російських учених В. О. Сластьоніна, Л. Ф. Спіріна, В. І. Загвязинського, В. В. Краєвського.

Аналіз результатів педагогічних практик студентів на різних рівнях підготовки курсових, дипломних кваліфікаційних робіт майбутніх педагогів дошкільної освіти свідчить про слабкий рівень володіння вміннями дослідницької діяльності. Студенти часто не готові до творчої самостійної навчально-дослідної роботи. Майже всі

студенти ОКР «бакалавр» мають труднощі з виокремленням мети, завдань та проектуванням шляхів їх вирішення. Результати анкетування показують, що лише 4 % студентів III-IV курсів свідомо формулюють і готові до вирішення завдань дослідження (курсіві, кваліфікаційні бакалаврські роботи), дещо вищий відсоток готовності студентів-магістрантів до такого виду діяльності — 16 %.

Аналіз результатів психолого-педагогічної практики (II курс) свідчить, що 40 % студентів мають труднощі з організацією виконання самостійних навчально-дослідницьких завдань. Як засвідчує практика, студенти часто-густо не готові до вирішення завдань в освітньому середовищі конкретного дошкільного навчального закладу, не вміють впливати на ситуацію, не бачать перспективи дослідження. Емоційна залежність частини студентів від упереджених стереотипів педагогів щодо місця науково-дослідної роботи можуть бути гальмівними чинниками. Тому часто, як свідчать наші дослідження, студенти пристосовуються до ситуації, не прагнуть впливати на усталену практику. Можна спостерігати випадки коли студенти виконують цікаві, нестандартні дослідження, метою яких найчастіше є вирішення непорозумінь (фрагментарні дослідження окремих питань). Однак такий підхід не сприяє вирішенню актуальних проблем педагогічної практики, творчого перетворення її. Тому проблема підготовки студентів до творчого вирішення педагогічних завдань не втрачає своєї гостроти.

На вирішення її спрямована програма наукової практики магістрів спеціальності «Дошкільне виховання». Метою наукової практики є:

- практичне засвоєння магістрантами технологій наукових досліджень;
- формування у магістрантів навичок і умінь планувати експеримент із дошкільної педагогіки і психології;
- дотримання логіки та етапів науково-експериментального дослідження;
- креативне застосування методів психолого-педагогічних досліджень в реалізації програми магістерської роботи.

Тематика дослідницьких завдань пов'язана з проблемами магістерських досліджень, а результати їх є складовою частиною магістерських робіт.

Завданнями наукової практики є:

- розвиток знань та умінь проведення цілісного наукового дослідження з психолого-педагогічних проблем розвитку дитини в дошкільному віці;
- створення умов для адаптації магістрантів до наукової роботи в науково-дослідних лабора-

торіях (Інститут психології імені Г. С. Костюка АПН України, Інститут проблем виховання АПН України);

– розвиток у магістрантів наукового мислення;

– набуття магістрантами комунікативних умінь, необхідних для спілкування з науковими та науково-педагогічними співробітниками, педагогами-практиками;

– вироблення в магістрантів навичок самостійності у проведенні науково-дослідної роботи;

– вироблення креативного дослідницького підходу до реалізації завдань дослідження;

– розвиток умінь систематизувати результати дослідження, узагальнювати їх та самостійно обґрунтовувати психолого-педагогічні шляхи реалізації.

Специфіка організації експериментального дослідження із дошкільної педагогіки і психології. Врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей у процесі експериментального дослідження.

Методологічні підходи щодо організації наукового дослідження з дошкільної педагогіки і психології. Розвиток дошкільника у сферах життєдіяльності: «Природа», «Культура», «Люди», «Я сам».

Особливості організації експерименту в групах дітей раннього та дошкільного віку.

Методи та методики науково-експериментального дослідження з проблем дошкільного дитинства.

Етапи і зміст експерименту, вимоги до оформлення протоколу експерименту.

Проектування наукової статті.

Вимоги до оформлення результатів експериментального дослідження з дошкільної педагогіки і психології.

Програма Асистентської практики визначає обсяги знань і вмінь, які повинен опанувати магістр відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики. Також програма має необхідне методичне забезпечення, складники й технологію оцінювання професійно-практичних досягнень студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (спеціальність «Дошкільна освіта»). Асистентська практика є останньою ланкою у професійній підготовці майбутніх викладачів педагогіки та психології, визначальним складником дисциплін психолого-педагогічного циклу нормативного блоку.

Мета практики — залучити магістрантів до організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі в умовах кредитно-модульної системи навчальних закладів III-IV рівнів акредитації.

Сприяти формуванню професійної компетентності щодо організації і методики викладання фахових дисциплін — дитячої психології, дошкільної педагогіки та методик, проведення виховної роботи, керівництва науковою роботою студентів.

Формувати індивідуальний стиль педагогічної діяльності; удосконалювати культуру педагогічної діяльності (культура мовлення, культура спілкування, культура зовнішнього вигляду).

Науково-дослідна діяльність у процесі Асистентської практики складається з таких змістових модулів:

• діагностика та аналіз способів організації освітнього процесу за умов кредитно-модульної системи;

• забезпечення психолого-педагогічних умов освітнього процесу за умов кредитно-модульної системи;

• вивчення індивідуальних особливостей студентів;

• вивчення психолого-педагогічних особливостей взаємодії викладача і студентів, куратора і студентів за умов кредитно-модульної системи;

• складання психолого-педагогічної характеристики студента.

Конструювання і проектування навчально-пізнавальних завдань сприяє широкому застосуванню знань, отриманих магістрами в результаті прикладних педагогічних досліджень. Якість вирішення педагогічних завдань залежить від рівня опанування магістром конструктивних умінь. Конструктивна діяльність майбутнього науковця включає в себе і проектування: зміст майбутньої діяльності, системи і послідовності особистих дій, системи і послідовності діяльності дітей, вихователів, студентів тощо.

Оскільки в процесі наукового дослідження магістри стикаються з непередбачуваними ситуаціями, що виникають безпосередньо під час реалізації проекту, то виникають об'єктивні ситуації, які впливають на відмінності між цілями і результатами проекту. Ці об'єктивні ситуації зумовлюють можливість і необхідність педагогічної творчості.

Чільне місце під час дослідження посідає методична рефлексія, тому що без використання наукового знання, отриманого в процесі прикладних досліджень, не можлива повноцінна рефлексивна діяльність. Рефлексія пронизує педагогічну діяльність і виявляється в наступному: проектування системи і послідовності дій дітей дошкільного віку, студентів, врахування їх вікових і індивідуальних особливостей; врахування особистих переваг і недоліків педагога-дослід-

ника у процесі проектування систем і послідовності дій; самооцінка, самоаналіз педагогом особистої діяльності, аналіз діяльності вихователів і викладачів.

Методологічна компетентність магістра важлива для отримання нових знань і активної творчої практичної діяльності. Знання норм, нагромаджених педагогічною наукою, вміння і готовність їх застосовувати допоможе майбутнім педагогам дошкільної освіти вирішувати

педагогічні завдання. Такі завдання, як: знання методологічних норм і вміння застосовувати їх у процесі вирішення проблемних педагогічних завдань; вміння проектувати і конструювати освітній процес дошкільного або вищого навчального закладу; вміння свідомо формулювати і творчо вирішувати завдання; здійснювати методичну рефлексію — забезпечить високий рівень професійної діяльності педагога дошкільної освіти.

В статье рассматривается вопрос о сущности и структуре методологической компетентности магистров по дошкольному образованию, определяются особенности формирования этого личностного качества исследователя-магистранта в ходе ассистентской и научной практики в образовательном процессе университета.

The article considers the core and structure of methodological competence of Masters in Pre-School Education. The article determines peculiarities of Research Masters' individual skills during assistance and research practice in the University educational process.

ДЖЕРЕЛА

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. — М. : Наука, 1980. — 336 с.
2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / А. М. Алексюк. — К. : Либідь, 1998. — 560 с.
3. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти в Україні в контексті Болонського процесу / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. — 2004. — № 1. — С. 5—9.
4. Краевский В. В. Методология педагогики: новый этап : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. — М. : Издательский центр «Академия», 2006. — 400 с.
5. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. — К. : А.П.Н., 2003. — 68 с.
6. Паламарчук В. Ф. Системний підхід до впровадження педагогічних ідей у практику роботи школи / В. Ф. Паламарчук // Радянська школа. — 1987. — № 12. — С. 16—20.
7. Педагогічна і психологічна науки в Україні : зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України : у 5 томах. — Т. 1: Теорія та історія педагогіки. — К. : Педагогічна думка, 2007. — 360 с.
8. Реалізація інноваційної практики в дошкільному навчальному закладі : психологічний аспект / за заг. ред. С. Д. Максименка, С. Є. Кулачківської. — Запоріжжя : ЛІПС, 2004. — 128 с.